ארום דעם וועלטלאכן עקאנאמישן קריזיס

די מיינונג פונם אמעריקאנער גרויס־אינדוסטריעלער, ה׳ פייערסטאן

(פון אונזער ספעצ. קאָרעספּאָנדענט) ב. ירושלמי

ה. האַרוויי ס. פייערסטאן, דער באַ־קאַנטער אמעריקאנישער מיליאָנדער, (מ׳רופט אים אויטעמאַטיש: "דער קע־ניג פון גומי") געפינט זיך אויצט אויף א לוסטרייזע אין אייראָפּע. אין א נשפּרעך וואָס ער האָט געהאַט מיט איינעם פון די מיטאַרבעטער פונם קאַפּעלהאַנער זשורנאַל "פּאָליטיקען", האָט זיך דער אכציאָ־יאָריקער גביר געגעבן אפּגעשטעלט אויף די ברענענ־דיקסטע פראַבלעמען פונם אַלגעמיי־נעם עקאָנאָמישן קריזיס. נעמענדיק אין אכט די וויכטיקע ראָלע, וואָס עס שפּילט ה׳ פייערסטאן אינם אינ־דוסטריעלן לעבן פון די פאַראייניקטע שטאַטן, ווי אויך זיין גרויס בקיאות אין די אקטועלע עניני־דיוואַ, איז זייער אינטערעסאַנט זיך צו באַקאַנען מיט זיינע מיינונגען איבער דעם היינ־טיקן מצב פון דער וועלט.

ה׳ פייערסטאן אנערקענט, אז דער איצטיקער עקאָנאָמישער קריזיס איז איינער פון די ביטערסטע און שאַרפס־טע אין דער געשיכטע פון דער וועלט. איבערהויפּט פילט אים שטאַרק אמעריקע, וועלכע לעבט הייגט איבער די „מורא׳דיקסטע זעס־צייטן. ווי אַלע מען איז שוין גוט באַקאַנט דאַרף מען זוכן די סיבות פונם מאַראָזם אין דער איבערעפּטיקער פּראָדוקציע, וועלכע איז לחלוטין ניט צוגעפּאַסט צו דער שרעקלאַכער פאַרקלענערונג פונם גע־ברויך פעאיקייט. לויט פייערסטאַנס מיינונג איז אמעריקע אין נאַר א גרויסער מאָס שולדיק אין דעם. די אינדוסטריעלער פונם נייעם קאָנטי־נענט האָבן זיך באַלד אין די ר׳ פון די ר׳ נייר־דערוואַרבענער פרייהייט. אז זי זאָל שיינקען וועלכע ס׳איז אויפמערק־זאַמקייט צו די פייניקונגען פון די אידן. ביסלאַנווייז האָט זיך אָבער דאָס בעסערע און מענשלאַכערע פונם פוילישן פאָלק אויך אָנגעהויבן אַרויסצייגן.

אין כאַסיד דער אַנטיסעמיטיזם בושעוועט נאָך איצט אויך אין פוילן און דריקט זיך גאַנץ אָפט אויס אין גוואַלדטאַטן אין ברומאַלי־טעם. הערט זיך שוין אָבער פון דער צווייטער זייט א גאַנץ הויכער פּראָטעסט פון די בעסערע פאַרשטייער פונם פוילישן פאָלק. — וועלכע מיר זיינען האָפן, וועלן זיך אַרויסווייזן צו זיין זיינע אמת׳ע פאַרשטייער.

זעען מיר שוין, ווי פוילישע סטודענטן פּראָטעסטירן קעגן זיי־ערע אַנטיסעמיטישע חברים פאַר זייערע אַטאַקעס אויף די אידישע סטודענטן, און, וואָס אין נאָך וויכטיקער, זעען מיר, ווי פשוט׳ע מענשן פונם פוילישן פאָלק, פוילישע העדלער, באַשיצן אידישע העדלער, זייערע קאַנקורענטן, הייסט עס, פון כוליגאַנעס. ניט בלויז אויף א פאַ־סיון, נאָר אויף אַן אקטיוון אופן, העלפנדיק די אידן אפּצושלאָגן די אַטאַקע פון די כוליגאַנעס.

און פאַסירן האָט עס פאַסירט דוקא אין א שטעטל ארום פּאָזען, דער קרייז וואָס איז די סאַמע פעסטונג פונם פוילישן אַנטיסעמיטיזם. און דאָס איז איינע פון די וויכטיקסטע נייעקן וואָס די דעפּעשן האָבן אונז געבראַכט די שנה פון פוילן. וואָס וועגט אריבער די טרויעריקע ידיעות פון א נייער כוואַליע פון אַנטיסעמיטישע אויסברוכן, פון אַטאַ־קעס אויף אידישע אַרבעטסלאַזע, אויף אידישע סטודענטן און אויף אידן בכלל.

דאָס זיינען גוטע סימפּטאָמען פון דער דערוואַכונג פונם געוויסן פונם פוילישן פאָלק און פון זיינע סימפּאַטיעס צו דער געפאַלנער אידן. אַמוויינינקסטנס וויינט עס, אז די אידן אין פוילן זיינען שוין מער ניט אזוי עלנד. און אז זיי קאָנען דערוואַרטן שוין פון פונם פוילישן פאָלק קעגן די באַנייטע אַטאַקעס פונם עוועזלדיקן אַנטי־סעמיטיזם.

דער גורל האָט צונויפגעבראַכט ביידע פעלקער צוזאַמען, און פוילן וועט קיינמאָל ניט קאָנען קומען צו זיך, אזוי לאַנג ווי דריי מי־ליאָן נפשות פון איר באַפעלקערונג וועלן לעבן ווי אויף א וואולקאַן, אונטער דער שטענדיקער דראָהונג פון אונטערגאַנג און פאַרניכטונג. מיר דריקן וואַרים די האַנט אויסגעשטרעקט פון קינדער פון פוילישן פאָלק צו זיי אידן, און מיר זעען אין איר א ברכה פאַרן פוילישן פאָלק, פון וועלכער דאָס פוילישע אידנטום וועט במילא אויך געניסן.

א פריינטלאכע האנט פון פאָליאקן צו אידן

מיט א צענדליק יאָרן צוריק, וועגן אָפענע ברומאַלע אַטאַקעס אויף אידן אין פוילן זיינען געווען א געוויינלאכע טאָג־טעגלאכע פאַסי־רונג, האָט אונז באַזונדערס ווי געטאָן דער פאַקט, וואָס צווישן די פאָליאקן אליין געפינען זיך ניט קיין מענשן וואָס זאָלן אויפשטערעמען דעם געוויסן פון זייער פאָלק קעגן די ווילדע כוליגאַנישע מעשים. אויב צווישן די פאָליאקן זיינען אפילו געווען אזעלכע וואָס זיינען געווען אומצופרידן מיט דעם וואָס פוילן באַוואַשט איר נאָר־וואָס דערוואַר־בענע פרייהייט מיט אידישן בלוט, האָט מען פון זיי אָבער ווייניק צו לאָזן זיך הערן.

דאָס האָט אויף אונז געמאַכט א באַזונדערס שווערן איינדרוק דערפאַר, ווייל דאָס האָט געגעבן א טרויעריק בילד פון דער אידישער עלנטקייט אין פוילן. ווילנדיק־ניט־ווילנדיק, האָבן מיר געמוזט פירן א פאַראַלעל מיטן צאַרישן רוסלאַנד, וואו די אידן זיינען אויך שרעקלאַך בע׳רודפ׳ט געוואָרן און פאַגראָמירט געוואָרן, אָבער וואו זיי זיינען פאַרט ניט געווען עלנד: דאָרטן איז געווען די שטאַרקע עפנטלאַכע מיינונג וואָס האָט פאַרדאַמט דעם צאַריזם פאַר זיין באַרבאַרישער באַ־ציאונג צו אידן. און דאָרטן זיינען געווען גרויסע פאָלקס טריבונען וואָס האָבן מיט אייזערנע ביישן געשמיסן די רעגירונג און רעוואָלוציאָ־נערן וואָס האָבן פאַרטייידיקט די אידן.

נאָך וויכטיקער ווי דאָס איז געווען די סימפּאַטיע פונם רוסישן פאָלק. מיר זיינען תמיד געווען אונטערן איינדרוק, אז דאָס רוסישע פאָלק איז ניט אנטיסעמיטיש. נאָר דער אנטיסעמיטיזם ווערט אַרויפ־געצוואונגען אויף אים פון דער רעגירונג פאַר אירע אומריינע פּאָליטי־שע צוועקן.

און פון פוילן האָבן מיר דאַן באַקומען אַן אנדער איינדרוק: עס האָט אונז אויסגעזעען, ווי גאַנץ פוילן וואָלט געווען צופרידן דורכגעזאַפּט מיטן פינסטערן אַנטיסעמיטיזם פון ברומאַלסטן סאָרט. און אז עס געפינט זיך דאָרטן ניט אפילו קיין איין מענש וועמעס געוויסן זאָל רעוואָלטירן קעגן דעם.

מיר האָבן זיך שפּעטער איבערצייגט, אז די לאַגע אין פוילן איז ניט אזוי האָפנונגסלאָז, ווי זי האָט לכתחילה אויסגעזעען. אפשר איז אויפן מאָמענט גאַנץ פוילן געווען א צופיל פאַר׳שיכור׳ט פון דער ניי־דערוואַרבענער פרייהייט. אז זי זאָל שיינקען וועלכע ס׳איז אויפמערק־זאַמקייט צו די פייניקונגען פון די אידן. ביסלאַנווייז האָט זיך אָבער דאָס בעסערע און מענשלאַכערע פונם פוילישן פאָלק אויך אָנגעהויבן אַרויסצייגן.

און כאָטש דער אנטיסעמיטיזם בושעוועט נאָך איצט אויך אין פוילן און דריקט זיך גאַנץ אָפט אויס אין גוואַלדטאַטן אין ברומאַלי־טעם. הערט זיך שוין אָבער פון דער צווייטער זייט א גאַנץ הויכער פּראָטעסט פון די בעסערע פאַרשטייער פונם פוילישן פאָלק. — וועלכע מיר זיינען האָפן, וועלן זיך אַרויסווייזן צו זיין זיינע אמת׳ע פאַרשטייער.

זעען מיר שוין, ווי פוילישע סטודענטן פּראָטעסטירן קעגן זיי־ערע אַנטיסעמיטישע חברים פאַר זייערע אַטאַקעס אויף די אידישע סטודענטן, און, וואָס אין נאָך וויכטיקער, זעען מיר, ווי פשוט׳ע מענשן פונם פוילישן פאָלק, פוילישע העדלער, באַשיצן אידישע העדלער, זייערע קאַנקורענטן, הייסט עס, פון כוליגאַנעס. ניט בלויז אויף א פאַ־סיון, נאָר אויף אַן אקטיוון אופן, העלפנדיק די אידן אפּצושלאָגן די אַטאַקע פון די כוליגאַנעס.

און פאַסירן האָט עס פאַסירט דוקא אין א שטעטל ארום פּאָזען, דער קרייז וואָס איז די סאַמע פעסטונג פונם פוילישן אַנטיסעמיטיזם. און דאָס איז איינע פון די וויכטיקסטע נייעקן וואָס די דעפּעשן האָבן אונז געבראַכט די שנה פון פוילן. וואָס וועגט אריבער די טרויעריקע ידיעות פון א נייער כוואַליע פון אַנטיסעמיטישע אויסברוכן, פון אַטאַ־קעס אויף אידישע אַרבעטסלאָזע, אויף אידישע סטודענטן און אויף אידן בכלל.

דאָס זיינען גוטע סימפּטאָמען פון דער דערוואַכונג פונם געוויסן פונם פוילישן פאָלק און פון זיינע סימפּאַטיעס צו דער געפאַלנער אידן. אַמוויינינקסטנס וויינט עס, אז די אידן אין פוילן זיינען שוין מער ניט אזוי עלנד. און אז זיי קאָנען דערוואַרטן שוין פון פונם פוילישן פאָלק קעגן די באַנייטע אַטאַקעס פונם עוועזלדיקן אַנטי־סעמיטיזם.

כאַראַקטעריסטישע אידישע מאַמענטן־בילדער פון ווין

(ספּעציעל פאַר ד. א. וו. דורך ״אינטא״)

פון מ. א. טענענבלאַט

דער האַלב געשמטער ד״ר. קראַנץ איז צוריק דער מאַן פון זיין ערשטער אידישער פרוי אין מוי׳ז אויסהאַלט מיט אַלע אידישע פליכטן פון שלאַ־כסות יוגנט...

— דאַן האָט אַפּגעלאָזט ביים גערכט, האָט נאָך עפּעאָס א כאַראַקטעריסטישן עפּי־זאָד, וואָס די קריסטלאַכע יוגנט אַק־טריסע, די געוועזלאַכע אומגעוועזלאַכע צווייטע פרוי. האָט מיט איר פאַרראַל אומגעליקלאַכע פרוי צוריקגעקומען אין די פאַלקאַסטע קיינטן מאַן.

— ווי א פאַרוואונדערטע דער מעדעמעמבער בשאַרעפס דעם איז ווילד אויפגעשפּרונגען שליח איז ווידער געווען נעבן קני.

— נגאַרע, מיין הער, נ... וואָס דיך ניט. וואָס דאָס איך, גליקלאַכער שליח, העלפן, קאַפּיטאַן איז אזוי פרעד.

— מיט מעדעמעד געפרעגט.

— ער האָט געלאַכט. — ... שליח געשענקט... דאָס ער האָט פאַרגעניגן פרוי פון דעם מעדעמעד בעי... דיך אין זיין לאַנער.

— מעדעמעד געזיכט האָט ... פינסטערט און ער האָט געה... שליח ער זאָל פאַרטזעצן זיין לונג.

— אייער פרוי איז צו ... צום רויבער הויפּטמאַן אין ... מיט אים א צייט געדעדט. — עס ... דער שליח ווייטער געזאָגט, ... האָט געהערט ווי זי האָט אַ ... ציילט איר לעבנס געשיכטע ... האָט אים רירנד געבעטן ער ... ניט אומקערן אין איינערע הו...

— זי האָט פון געטאָן? מעדעמעד בעי גערונערט בלאַ... דיך.

— יאָ... גרויסער הער, ... קאַפּיטאַן. האָבן אינקע, ער ... מאַכט א גנבן אינדרדיק, ער ... געשנגוסט, און איר בעגיכט... שטראַלט.

— דאַן האָט אַפּגע... מיר אין ער האָט הויך אויס...

— זאָג דעם, וואָס האָט ... שיקט צו מיר, ראַס אויף ... אַלגעמיין געלט נים אַנגעטאָ... מאַל אין לעבן זועל איך ... אומגליקלאַכע פרוי צוריקגע... אין די פאַלקאַסטע קיינטן ... מאַן.

— ווי א פאַרוואונדערטע ... מעדעמעד בשאַרעפס בעי... איז ווילד אויפגעשפּרונגען ... שליח איז ווידער געווען... קני.

— נגאַרע, מיין הער, נ... וואָס דיך ניט. וואָס דאָס איך, ... גליקלאַכער שליח, העלפן, ... קאַפּיטאַן איז אזוי פרעד.

— מיט מעדעמעד געפרעגט.

— ער האָט געלאַכט. — ... שליח געשענקט... עס ... דאָס ער האָט פאַרגעניגן ... פרוי פון דעם מעדעמעד בעי... דיך אין זיין לאַנער.

— מעדעמעד געזיכט האָט ... פינסטערט און ער האָט געה... שליח ער זאָל פאַרטזעצן זיין ...